

УДК 37.01

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-4-32>

Марина МИКИТЕНКО,
 orcid.org/0000-0002-7644-8819
 аспірантка кафедри педагогіки

Криворізького державного педагогічного університету
 (Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна) m_mikitenko@ukr.net

ОСВІТА ТА БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

Інтеграційні процеси світу – це сучасна тенденція розвитку світу. Глобалізація світу й освіти. Зміна способів здобуття освіти, академічна мобільність, дистанційна освіта, нова реальність. Формування єдиного європейського простору освіти та науки в рамках реалізації організаційно-правових та методичних заходів Болонського процесу.

У статті досліджується поняття «освіта». Методологічною основою дослідження є комплекс принципів: науковості, об'єктивності, історичного детермінізму, пояснення та прогнозування.

За допомогою таких методів визначено, що динаміка змін у трактуванні поняття «освіта» зумовлена збільшенням ролі освітньої галузі в розвитку сучасного суспільства.

Реформування системи національної освіти впродовж майже трьох десятиріч незалежної України супроводжується різними викликами соціально-культурного й економічного характеру. Глобалізація світу, відсутність кордонів, онлайн-освіта. Цей шлях є перспективним. Якість вищої освіти залежить від сучасної системи забезпечення якості, здобутків академічної автономії закладів вищої освіти, включно з розвитком внутрішньої культури якості освіти. Нині продовжується процес інтеграції Європи в освітньому просторі за допомогою різних програм обмінів. Процес інтеграції Європи, його поширення супроводжуються створенням єдиного освітнього та наукового простору, розробленням єдиних критеріїв і стандартів у цій сфері в масштабах єдиного континенту. Даний процес дістав назву Болонського від назви університету в італійському місті Болонья. Найстаріший університет Європи в місті Болонья заснований у 1088 році.

Усе глибшим стає розуміння того, що передумовою успішного розвитку суспільства є високоефективна освіта, яка готує людину до життя в умовах сучасного глобального світу, спонукає до узагальнення досвіду освітньої галузі різних країн. Динамічні темпи соціально-економічного, політичного, культурного, інформаційного розвитку зумовлюють уточнення умов, закономірностей і тенденцій усіх галузей, передусім освіти, що відіграє ключову роль у суспільстві й сьогодні визначає характер цивілізаційних змін.

Ключові слова: освіта, система освіти, навчання, обміни, реформування освіти.

Марина МУКІТЕНКО,

orcid.org/0000-0002-7644-8819

Postgraduate Student at the Department of Pedagogy

Kryvyi Rih State Pedagogical University

(Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine) m_mikitenko@ukr.net

EDUCATION AND THE BOLOGNA PROCESS

The integration processes of the world present a current trend of world development. Globalization of the world and education. Changing ways of education obtaining, academic mobility, distance education, a new reality. Conformation of a single European space of education and science in the framework of the implementation of organizational, legal and methodological issues of the Bologna Process.

The article explores the concept of “education”. The methodological basis of the study is represented by a set of principles: scientific, objectivity, historical determinism, explanation and prediction. Using the overmentioned methods, it is determined that the dynamics of changes in the interpretation of the concept “education” is established by increasing role of education in the development of modern society.

Reformation of the national education system during almost three decades of Ukrainian independence was accompanied by various socio-cultural and economic challenges. Globalization of the world, lack of borders, online education. This way is promising. The quality of higher education depends on the modern system of quality assurance, the achievements of academic autonomy of higher education institutions, including the development of the internal culture of quality education. Currently, the process of European integration in the educational space continues through various exchange programs. The process of European integration and its spread is accompanied by the creation of a single educational and scientific space. Development of common criteria and standards in this area on the scale of a single continent. This process was named Bologna from the name of the university in the Italian city of Bologna. The oldest university in Europe in Bologna was founded in 1088.

There is a growing understanding that the prerequisite for the successful development of society is a highly effective education that prepares people for life in today's global world, encourages generalization of different countries experience in educational sector. The dynamics of socio-economic, political, cultural, information development determines clarification of the conditions, patterns and trends in all sectors and plays a key role in the society and today generates the change nature.

Key words: education, system of education, training, exchanges, reformation of education.

Постановка проблеми. Освіта є одним із головних елементів процесу розвитку суспільства, від якого залежить його майбутнє. Система освіти відображає проблеми і потреби суспільства в певну історичну епоху, виконує функції спрямування, стабілізації та прогресу у плані всебічного розвитку культури, гармонійної зміни поколінь й інтелектуального розвитку особистості.

У час змін відбувається зміна ролі освіти в забезпеченні економічного розвитку. У теперішній світовій економіці науці й освіті належить одне з перших місць. Глобалізація світу не омине й освіту.

За словами О. Уваркіної, освіта в сучасному світі «не може існувати поза процесами постійної модернізації і трансформації, адже саме освітнє середовище є провідником ключових соціальних змін, які динамічно відбуваються в рамках інформаційної цивілізації, що постійно прагне до цивілізації знання і гуманізму» (Уваркіна, 2012: 38).

Цілком очевидним є те, що на першому плані мають бути питання ефективності трансформаційних процесів, які відбуваються у вищій освіті.

Зазначені проблеми особливо актуальні для України, де в умовах глибоких змін політичного та соціально-економічного характеру, переходу до постіндустріального й інформаційного суспільства відбуваються докорінні зміни у сфері освіти, зростають її суспільна значущість і цінність (Огнев'юк, 2003). Болонський процес на рівні держав було започатковано 19 червня 1999 р. в Болоньї (Італія) укладанням 30 міністрами освіти від імені своїх урядів документа, який назвали «Болонська декларація». Час показав, що зазначений процес та реформи не варто ідеалізувати. Вони нерівномірні, дещо суперечливі, складні. Реформування вищої освіти має свої переваги та ризики. Потреби економічного та суспільного розвитку світового співтовариства визначають відсутність альтернативи Болонському процесу як такому, що є основою сучасного оновлення галузі освіти. Україна активно приєднується до цього процесу. Інноваційні стратегії освітньої та наукової галузей з урахуванням європейських принципів проголошуються у програмних державних документах, зокрема в національній доповіді «Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015» (2010 р.), Національній стратегії розвитку освіти

в Україні на 2012–2021 рр. (2012 р.), у Стратегії інноваційного розвитку України на 2010–2020 рр. в умовах глобалізаційних викликів (2009 р.).

Аналіз досліджень. Проблема становлення, розвитку й оновлення вищої освіти широке висвітлена в історико-педагогічних, теоретико-методологічних, науково-методичних дослідженнях. Науковцями розглядаються: проблеми філософії вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк, П. Саух); порівняльної педагогіки (К. Корсак, Н. Лавриченко, О. Локшина, О. Матвієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва, О. Сухомлинська); історичні аспекти розбудови вищої освіти (Н. Дем'яненко, О. Джуринський, В. Кравець, В. Майборода, З. Хижняк); модернізації вищої освіти в Україні й іноземних державах (А. Алексюк, Л. Герасина, Ю. Давидов, Г. Єфименко, М. Згуровський, В. Луговий, О. Новомінський). Функції освіти з різних позицій розглядали такі українські вчені, як: В. Андрущенко, Ю. Зінковський, В. Кремень, З. Курлянд, Г. Семєнова, В. Огнев'юк та інші.

Мета статті – аналіз напрямів реформування й адаптації вищої школи України до вимог Болонського процесу на основі визначення поняття «освіта».

Виклад основного матеріалу. Однією з вихідних умов сучасного реформування національної освіти є об'єктивна оцінка історичних реалій, виявлення прогресивних та наявних чинників функціонування тих механізмів освітньої галузі, творче використання яких сприятиме зростанню освітнього потенціалу суспільства й застереженню від повторення помилок минулого. Поняття «освіта» визначено в офіційних документах, а саме в Законі «Про освіту»: «Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та держави» (Про освіту, 2017: 1).

Проведення історичного аналізу вітчизняної та європейської системи науки й освіти започаткує ініціативи відповідних реформ у галузі освіти, спрямованих на оновлення змісту освіти, інтеграції вітчизняної науки й освіти до міжнародної науки.

Водночас підвищення якості вищої освіти та рівня національних дипломів в умовах її реформування неможливе без радикальної модернізації вітчизняної середньої освіти. Зазначимо, що характеристика діяльності систем середньої освіти не згадується в документах, ухвалених розвиненими країнами в Болоньї, Празі, Берліні та на інших зустрічах, що стосувалися розвитку Болонського процесу. Цей факт пояснюється тим, що розвинені країни Європи ще на початку 90-х рр. ХХ ст. узгодили стандарт середньої освіти за двома основними показниками – тривалістю (12–13 років денного навчання, понад 8 500 астрономічних годин) і профільністю (3–4 заключні роки учні поглиблено вивчають предмети, що відповідають спеціалізації майбутньої вищої освіти). Інтенсивно реалізуючи вже заплановані Міністерством освіти і науки України заходи вдосконалення вищої освіти відповідно до євроінтеграційних процесів, доцільно зважати й на прискорення реформування й загальної середньої освіти. Сучасна освіта виступає в ролі засобу набуття саморозвитку, самореалізації, самозадоволення індивіду лише тоді, коли освіта сприймається в єдності цільової й опосередкованої сторін, дає можливість гармонійно ввести особу в контекст конструктивної взаємодії.

В. Кремень зазначає: «Освіта у ХХІ ст. – це не лише надання знань і виховання особистості. Освіта в добу глобалізації та високих технологій – це чинник соціальної стабільності, економічного добробуту країни, її конкурентоспроможності й національної безпеки. Тому освіту не можна й надалі стереотипно зараховувати до сфери відомчої чи галузевої політики, а варто підходити до неї як до загальнонаціональної, стратегічно важливої проблеми» (Кремень, 2005: 395). Голов-

ною метою Болонського процесу є концентрація зусиль наукової й освітянської громадськості й урядів Європи на істотному підвищенні конкурентоспроможності європейської вищої освіти і науки у світовому вимірі загалом та забезпечення конкурентоспроможності фахівців зокрема. Однак для вищої освіти характерні суттєві структурні невідповідності потребам суспільства. Система підготовки висококваліфікованих фахівців, крім суто теоретичних питань, повинна включати й особливий, прикладний компонент. Міжнародна співпраця, стажування відкривають широкий простір для взаємної співпраці. Написання статей у міжнародні видання дає поштовх новим науковим дослідженням та розвитку наукової думки. Проходження практики й отримання подвійних дипломів відкриває для випускників нові можливості. Актуальність досліджуваної проблеми відзначено державними документами України в галузі освіти.

Висновки. Аналіз поняття «освіта» виявив, що дане поняття трансформується за роки свого існування і на сучасному етапі трактується дуже широко як у суспільному, так і в соціальному контексті. Міжнародна діяльність стає одним із ключових чинників розвитку освіти. Людські ресурси, особистісний капітал стають тим виміром, від якого залежить конкурентоспроможність будь-якої держави. Цей факт спонукає дослідників шукати нових шляхів розвитку освіти й оновлення її змісту. Розв'язання комплексу питань, пов'язаних із входженням України до європейського освітнього і наукового простору, на основі підготовки фахівців через систему освіти і науки та виробництва перебуває у сфері державної політики, спрямованої на інноваційний характер розвитку України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія освіти / за ред. В. Кремень. Київ : Юрінком-Інтер, 2008. 1040 с.
2. Кремень В. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Київ : Грамота, 2005. 448 с.
3. Огнев'юк В. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку : монографія. Київ : Знання України, 2003. 448 с.
4. Песталоцці Й. Вибрані твори / за ред. М. Гордієвського, А. Готалова-Готріба, В. Чудновцева. Одеса, 1928. 438 с.
5. Про освіту : Закон України від 5 вересня 2017 р. № 2145–VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 09.02.2021).
6. Сисоева С. Сфера освіти як об'єкт дослідження. *Освітлогія*. 2012. № 1. С. 22–29.
7. Сковорода Г. Повне зібрання творів : у 2-х т. Київ : Богуславкнига, 2011. Т. 1. 432 с.
8. Степанова Т. Трансформації змісту передшкільної освіти в історії розвитку вітчизняної дошкільної педагогіки : методологія, теорія, практика (кінець ХІХ – ХХ ст.) : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.01. Одеса, 2011. 595 с.
9. Уваркіна О. Українська освіта на шляху до єдиного європейського освітнього простору. *Вища освіта України*. 2012. № 3. С. 38–44.
10. Яровенко Т. Тенденції та проблеми розвитку освіти в Україні. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2015. № 12. С. 167–172.
11. Ярошинська О. Освіта як невід'ємний конструкт поняття «освітнє середовище професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів». *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 3 (37). С. 430–441.

REFERENCES

1. Kremen, V. (Ed.). (2008). Encyklopediya osvity [Encyclopedia of Education]. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
2. Kremen, V. (2005). Osvita i nauka v Ukraini – innovacijni aspekty [Education and Science in Ukraine are innovative aspects]. Kyiv: Gramota [in Ukrainian].
3. Ognevyyuk, V. (2003). Osvita v systemi cinnostej stalogo lyudskogo rozvytku : monografiya [Education in the system of values of sustainable human development]. Kyiv: Znannya Ukrainy [in Ukrainian].
4. Pestaloczi, J. (1928). Vybrani tvory [Selected works]. Odesa [in Ukrainian].
5. Pro osvitu : Zakon Ukrainy № 2145–VIII vid 5 veresnya 2017 roku [On Education: Law of Ukraine No. 2145–VIII of September 05, 2017]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [in Ukrainian].
6. Sysoyeva, S. (2012). Sfera osvity yak obyekt doslidzhennya [Education as a research object]. *Osvitologiya*, 1, 22–29 [in Ukrainian].
7. Skovoroda, G. (2011). Traktaty ta dialogy [Treatises and dialogues]. Povne zibrannya tvoriv (Vol. 1, 432 p.). Kyiv: Boguslavknyga [in Ukrainian].
8. Stepanova, T. (2011). Transformaciyi zmistu peredshkilnoyi osvity v istoriyi rozvytku vitchyznyanoi doshkilnoyi pedagogiky: metodologiya, teoriya, praktyka (kinez XIX – XX st.) [Transformations of content of preschool education in the history of development of domestic preschool pedagogy: methodology, theory, practice (end of XIX – XX centuries)]. (Dys. d-ra ped. nauk). Pivdenoukrayinskyj nacionalnyj pedagogichnyj universytet im. K. D. Ushynskogo, Odesa [in Ukrainian].
9. Uvarkina, O. (2012). Ukrayinska osvita na shlyaxu do yedynogo yevropejskogo osvitnogo prostoru [Ukrainian education on the way to a single European educational space]. *Vyshha osvita Ukrainy*, 3, 38–44 [in Ukrainian].
10. Yarovenko, T. (2015). Tendenciyi ta problemy rozvytku osvity v Ukraini [Tendencies and problems of development of education in Ukraine]. *Ekonomichnyj visnyk Nacionalnogo texnichnogo universytetu Ukrainy “Kyivskyj politexnichnyj instytut”*, 12, 167–172 [in Ukrainian].
11. Yaroshynska, O. (2014). Osvita yak nevidyemnyj konstrukt ponyattya “osvitnye seredovyshhe profesijnoyi pidgotovky majbutnix uchyteliv pochatkovyx klasiv” [Education as an integral construct of the concept of “educational environment for the professional training of future primary school teachers”]. *Pedagogichni nauky: teoriya, istoriya, innovacijni texnologiyi*, 3 (37), 430–441 [in Ukrainian].